www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئەبۇ نەسر فارابىي

ئەل فارابىي

ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى: روزىمۇھەممەت مۇتەللىپ

ئەبۇ نەسر ئەل فارابىينىڭ «ئەپلاتون پەلسەپىسى، ئۇنىڭ قىسىملىرى ۋە مەرتىۋىلىرى ھەققىدە» ناملىق بۇ ئەسىرى ئەپلاتوننىڭ ئادەمنىڭ قانداق ئۇسۇل ۋە يول بىلەن ھەقىقىي بەخت ـ سائادەتكە، كامىللىققا ئېرىشەلەيدىغانلىقى توغرىسىدىكى پىكىرلىرىنى تەھلىل قىلىشقا بېغىشلانغان. بۇ رىسالە يەتتە بۆلۈم، ئوتتۇز ئىككى پارچىدىن ئىبارەت. بۇنىڭدا ئەپلاتوننىڭ ئوتتۇزغا يېقىن ئەسىرى تەھلىل قىلىنغان ۋە ئىجادىي ياندىشىلغان. ئەسەر شەكىل جەھەتتىن شەرھ بولسىمۇ، ئەمما ئەسلىدە ئۇنىڭ مۇستەقىل بىر رىسالە ئىكەنلىكى، شۇنداقلا بۇ رىسالىنىڭ ئەپلاتوننىڭ تەلىماتىنىڭ ماھىيىتىنى ئۆگىنىشكە بېغىشلانغانلىقى ئالىملار تەرىپىدىن مۇئەييەنلەشتۇرۇلگەن. ئەسەردە ئىنسانىنىڭ ياشاش ئۇسۇلى، ئەخلاقى، كامالىتى، ئىزگۈ، خەيرلىك ئىشلىرى ئەڭ مۇھىم بەخت ـ سائادەت مەنبەسى ئىكەنلىكى روشەن چۈشەندۈرۈلىدۇ.

مەزكۇر رىسالە 1985 ـ يىلى ئالمائاتادا نەشر قىلىنغان «ئەل ـ فارابي» ناملىق رۇسچە كىتابتىن ئۇرفان ئاتاجان تەرىپىدىن ئۆزبېكچىگە تەرجىمە قىلىنىپ، تاشكەنتتە نەشر قىلىندىغان «جاھان ئەدەبىياتى» ناملىق ژۇرنالنىڭ 1999 ـ يىللىق 6 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان.

1

1. ئەپلاتون ئەڭ دەسلەپ ئىنسانىنىڭ كامىللىقىنى تەتقىق قىلىدۇ: ئىنساندا قانداق پەزىلەتلەر بار ۋە قايسى پەزىلەت ئىنسانىنىڭ سائادەتمەن بولۇشىغا يارىدەم بېرىدۇ؟ يېتۈك ئىنسانغا خاس پەزىلەتلەرنىڭ ھەممىسى كامىللىق(ئەل ـ كەلمەئە)تۇر. كېيىن ئۇ، ئىنسان گۈزەل رۇخسارى، ئەۋرىشىم بەدىنى بولغىنى ئۈچۈنلا ياكى ئىنسانىنىڭ شۇلار بىلەن بىرگە يەنە ئاتا ـ ئانىسى، ئۇرۇق ـ ئايمىقى، مەشھۇر قەھرىمانداشلىرى، دوستلىرى ۋە ئاشنالىرى كۆپ بولغىنى ئۈچۈن كاملىمۇ ياكى يەنە ئۇ كاتتا بايلىق ئىگىسى ۋە ئاۋامغا ھۆكۈم يۈرگۈزىدىغان جامائە ياكى شەھەر باشلىقى بولغانلىقى، ئۇلار (جامائە، شەھەر ئاھالىسى) بولسا ئۇنى ياقتۇرغانلىقى ئۈچۈن ھمايە قىلامدۇ، دېگەن مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىپ چىقىدۇ. ئىنسانىنىڭ كامالەتكە ئېرىشىشىدىكى سەۋەبلەرنىڭ ئەڭ يۈكسىكى ھېسابلانغان سائادەت ساھىبى بولۇشنىڭ ئۆزى ئىنسانغا يېتەرلىكمۇ، دېگەن مەسىلىنىمۇ ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

ئەپلاتون بۇ مەسىلىنى تەھلىل قىلىپ، مۇنداق خۇلاسىگە كەلدى: ئادەملەر يا ئاشۇ نەرسىلەردىن

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بىرىگە ئىگە بولۇشنى بەخت ـ سائادەت دەپ ئويلاپ، يېڭىلىشىدۇ، ياكى ئىنسان بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ياكى بىر قىسمىغا ئېرىشسىمۇ، يەنە نېمىدۇر يېتىشمىگىنى ئۈچۈن بەختى تولۇق بولمايدۇ.

كېيىن ئەپلاتون ئاشۇ نەرسىنىڭ مۇمكىنلىكىنى تەتقىق قىلىدۇ ھەم ئىنسانىنىڭ بەختكە ئېرىشىشىگە سەۋەب بولىدىغان نەرسىنىڭ قانداقتۇر بىلىم ۋە قانداقتۇر ياشاش شەكلى ئىكەنلىكى ئۇنىڭغا روشەن بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەپلاتوننىڭ «بىرىنچى ئەلكىۋىئاد» ناملىق كىتابىدا بايان قىلىنغان. ئۇشبۇ كىتاب يەنە «ئىنسان تەبىئىتى ھەققىدە» نامى بىلەن مەشھۇردۇر.

2

2. كېيىن ئەپلاتون ئادەملەر ئىنتىلگەن بەخت ـ سائادەتكە يېتىشىش ئىلمى بارمۇ، بولسا ئۇ نېمە ۋە قانداق بىلىم، دېگەنلەرنى ئېنىقلايدۇ. بۇ، ئەتراپىمىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى بىلىشتۇر، بۇ بىلىم ــ ئىنسان كامالىتىنىڭ مەنبەسى ۋە ئۇنىڭ ئەڭ بۈيۈك مەقسىتىدۇر. بۇلار ئۇنىڭ «تېئەتېت» (تالىتىيتۇس) ناملىق كىتابىدا ئىپادىلەنگەن.

3. ئەپلاتون يەنە ھەقىقىي بەختنىڭ زادى نېمىلىكىنى، ئۇنىڭ قانداق بىلىمگە تەئەللۇق ئىكەنلىكىنى، قانداق خىسلەت ۋە ھەرىكەت (پائالىيەت)نىڭ ئىنسانغا بەخت كەلتۈرىدىغانلىقىنى ئېنىقلايدۇ ۋە بۇلارنىڭ ئىچىدىن ھەقىقىي بەخت ـ سائادەت دەپ ئويلايدىغانلىرىنىڭ نېمە ۋە بەخت ئەمەس دەپ ئويلايدىغانلىرىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ پەزىلەتلىك بولۇش، پازىللارچە ياشاشقا ئېرىشىش ــ ھەقىقىي سائادەت ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلارنى ئۇ «فىلىب» ناملىق كىتابىدا يازغان.

4. ئەپلاتون ئىنسان بەختىنىڭ مەنبەسى بولغان ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ياشاش شەكلىنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۇ ئاۋۋال بىلىمنى ۋە ئىنسان مەۋجۇت نەرسىلەر ھەققىدە خالىغان ماقام (دەرىجە)دە ياكى پروتاگور ئېيتقان دەرىجىدە بىلىم ئېلىشنى بىلەمدۇ، دېگەنلەرنى تەتقىق قىلىدى. پروتاگور بولسا مۇنداق دېگەنىدى: ئىنسان مەۋجۇت نەرسىلەر ھەققىدە بىلىم ئېلىشنى بىلمەيدۇ، ئۇ پەقەت تۇغما بىلىملەرگە ئىگە بولۇشى مۇمكىندۇر. ئەمما بۇ، بىزنى قورشاپ تۇرغان ئەتراپتىكى نەرسىلەرنى چۈشىنىش ئارقىلىق ئۆزلەشتۈرۈلگەن بىلىم ئەمەس.

كۆزەتكۈچىلەر بۇ مەسىلىنى تاكى ئۇلارنىڭ ھەربىرى ھەققىدە تولۇق ئىشەنچ ھاسىل بولغۇچە ئايرىم ـ ئايرىم كۆرۈپ چىقىدۇ. ھەربىر ئايرىم (بىلىمدە) ئىشەنچكە ئېرىشىشكە مۇۋاپىق بولغان نەرسىگە ئىنسانىنىڭ تۇغما بىلىمى ماس كېلىدۇ. پروتاگورنىڭ پىكرىچە، بۇ بىلىمگە ئىنتىلىش ۋە ئۇنىڭغا ئېرىشىش شەرت ئەمەس. پروتاگورنىڭ ئېيتقىنىنى، يەنى زىددىيەت مەسىلىسىنى تەھلىل قىلىپ چىققاندىن كېيىن، ئەپلاتون «تېئەتېت» رىسالىسىدە خىسلەتلىرى ئېيتىپ ئۆتۈلگەن ئاشۇ بىلىمگە ئېتىشىش ۋە ئېرىشىش مۇمكىنلىكىنى ۋە پروتاگور ئېيتقان بىلىم ئەمەس، بەلكى باشقا بىلىمنىڭ ئىنسانىي كامىللىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلار ئۇنىڭ «پروتاگور» («ئەفرۇتاغەرىس») ناملىق كىتابىدا بايان قىلىنغاندۇر.

5. ئەپلاتون ئىگىلەش مۇمكىن بولغان بىلىمنى كۆرۈپ چىقىدۇ: ئۇنىڭغا تاسادىپىي ئېرىشىلەمدۇ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ياكى تەتقىقات، ئوقۇتۇش ياكى ئۆگىنىش ئارقىلىق ئېرىشىلەمدۇ؟ بۇ بىلىمگە ئېرىشىشكە يارىدەم بېرىدىغان تەتقىقات ئۇسۇلۇبى مەۋجۇتمۇ ياكى مېنون ئېيتقان بىلىمگە ئېرىشىش ئۈچۈن بۇنداق تەتقىقات، ئوقۇتۇش ۋە ئۆگىنىش مۇتلەق مەۋجۇت ئەمەسمۇ؟ ئۇ، تەتقىقات، ئوقۇتۇش ۋە چوڭقۇر ئۆگىنىش بىكار ئىشتۇر، ئۇلار پايدا كەلتۈرمەيدۇ ۋە بىلىمگە ئېلىپ كەلمەيدۇ، دەپ جەزملەشتۇرىدۇ. ئەكسىچە، ئىنسان نەرسىنى تەتقىق قىلىش، ئوقۇش ۋە چوڭقۇر ئۆگىنىش تۈپەيلى چۈشىنىدۇ. ھەتتا بىلىش ھەققىدە سۆزلىگۈچىلەر ئۈچۈن كامالەتكە يېتىشنىڭ ئۇسۇلى تەتقىقات، ئوقۇش، ئۆگىنىش بولسىمۇ ئەمما، جاھىل ئادەمنى تەتقىقات يارىتىدىمۇ، ئوقۇش يارىتىدىمۇ ۋەياكى چوڭقۇر ئۆگىنىش يارىتىدىمۇ ئۆگەتكىلى بولمايدۇ، جاھىل ئادەم دائىم، ئۆمۈر بويى جاھىللىق ھالىتىدە قېلىۋېرىدۇ. (كېيىن ئەپلاتۇن يەنە) تەتقىقات ۋە ئەمەلىي ماھارەتلەرنىڭ يارىتىدە (بەخت ـ سائادەت ھەققىدە) بىلىمگە ئېرىشىش مۇمكىن، ئۇشبۇ تەتقىقات بولسا ئەنە شۇ تەتقىقات ۋە ئەمەلىي قابىلىيەتلەر تۈپەيلى بارلىققا كەلگەن، دەيدۇ. بۇلار ھەققىدە ئۇنىڭ «مېنان» («مانۇن»)ناملىق كىتابىدا يېزىلغان.

3

6. ئەتراپتىكى نەرسىلەرنى بىلىش، چۈشىنىشكە يارىدەم بېرىدىغان سەنئەت ۋە قابىلىيەتلەر ھەمدە تەتقىقات، ئوقۇش ۋە چوڭقۇر ئۆگىنىش ئىنسانىنى كامالەتكە يەتكۈزگۈچى بىلىمگە ئېرىشىش ۋاستىسى ئىكەنلىكى ئەپلاتونغا روشەن بولغاندىن كېيىن، ئۇ قانداق سەنئەتتىن بۇنداق بىلىمنى ئىلىش مۇمكىنلىكى ۋە بۇنداق بىلىمگە نېمىنىڭ يارىتىدە ئېرىشىشكە بولىدىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ چىقىشنى مەقسەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئەپلاتون مەلۇم سەنئەتلەر ۋە مەلۇم تەتقىقاتلارنى چوڭقۇر ئۆگىنىشكە باشلايدۇ.

دەسلەپتە ئۇ دىنىي نۇقتىئىنەزەرلەر ۋە ئەتراپتىكى نەرسىلەر ھەققىدىكى دىنىي تەلىماتلارنى كۆزۈپ چىقىشقا كىرىشىدۇ: ئۇلار ئاشۇ بىلىم ۋە ئارزۇ قىلىنغان (ئەل ـ مەتلۇب) ياشاش ئۇسۇلىنى بېرەلەمدۇ؟ ئەتراپتىكى نەرسىلەر ۋە ھەرىكەت(پائالىيەت) شەكلىنى تەتقىق قىلغۇچى دىنىي سىستېما «ئەل ـ قىياسەل ـ شەرئ»، يەنى قىياس قىلىش يولى ـــ فارابىي مۇشۇ ئاتالمىنى قوللانغان ـــ تەرجىماندىن) سەنئەت بۇ بىلىمنى بېرەمدۇ ياكى ئەتراپتىكى نەرسىلەر ھەققىدىكى ئاشۇ بىلىم ۋە ئۇ بېرىدىغان ئاشۇ ياشاش شەكلى يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئەتراپتىكى نەرسىلەر ھەققىدىكى بىلىملەرنىڭ ۋە پائالىيەت شەكلى ھەققىدىكى بىلىملەرنىڭ بىرقانچىسىنى دىنىي تەلىماتلار ۋە دىنىي سىستېما سەنئەت بېرىدىغانلىقىنى تەكشۈرىدۇ ۋە ئۇ ئاشۇ مىقدارنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكىنى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. «ئېۋتىفران» رىسالىسىدە بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئېھتىياتچان بولۇشقا چاقىرىدۇ...

7. ئەپلاتون تىلنى بىلىش سەنئىتىنىڭ ئاشۇ سەنئەتلەرگە كىرىدىغان ياكى كىرمەيدىغانلىقىنىمۇ تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئەگەر ئادەم ئۆز تىلىدا سۆزلىشىدىغان خەلقتىكى مەنىگە ۋە ئاشۇ نەرسە ھەققىدىكى تەلىماتقا مۇۋاپىق رەۋىشتە نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى بىلسە ھەم بۇ بىلىشى تىلشۇناسلارنىڭ ئۇسلۇبىغا ماس ھالەتتە بولسا، ئۇ (يەنى تىلنى بىلىش سەنئىتى ـــ تەرجىماندىن) ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە خەۋەردار قىلامدۇ؛ شۇ ئارقىلىق ئىنسان ئىزدىنىۋاتقان بىلىمگە ئېرىشەمدۇ؟ بۇ سەنئەت (تىل

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

بىلىش سەنئىتى ــ تەرجىمان) زۆرۈرىي بىلىمنى بەرمەيدىغانلىقى ئەپلاتونغا ئېنىق ـ روشەن بولىدۇ، ئەپلاتون بۇ بىلىمگە ئېلىپ بارىدىغان يولنى تېپىش ئۈچۈن بىلىمنىڭ قانچىلىك مىقدارى كۈپايە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلار ئۇنىڭ «كراتىل» («ئىقراتەلىس») ئەسىرىدە بايان قىلىنغان.

8. ساناپ ئۆتۈلگەن سەنئەتلەر ئىچىدە ئەڭ زۆرۈر بىلىمنى بېرەلەيدىغىنى بولمىغىنى ئۈچۈن، بۇ بىلىمنى بېرىدىغان سەنئەت ــ شېئىرىي سەنئەت بولالايدىغانلىقىنى؛ شېئىر يېزىش ماھارىتى، شېئىرىيەتنى ۋە شائىرانە ئىبارىلەرنى يارىتىشقا ئىمكانىيەت بېرىدىغان ئىشلارنى ئىدراك قىلىش قابىلىيىتىنى ۋە ئاشۇ بىلىم بىلەن ئەتراپتىكى (بىزنى قورشاپ تۇرغان) نەرسىلەرنى بىلىش ماھارىتىنى، داستانلار ۋە ئۇلاردا مۇجەسسەم بولغان مەنە ۋە مەسلىھەتلەرنى چۈشىنىش ئەتراپتىكى تەبىئىي نەرسىلەر ھەققىدىكى بىلىمنى ھەمدە ئارزۇ قىلىنغان ياشاش ئۇسۇلى ھەققىدىكى بىلىمنى بېرەمدۇ ياكى بەرمەمدۇ، شۇلارنى ئۆگىنىدۇ.

ئەگەر ئىنسان شېئىرىي سەنئەتتە مەۋجۇت بولغان تەۋسىيەلەرنىڭ يارىدىمىدە ئۆزىنى تۇزىتىۋاتقان بولسا، شائىرانە تەربىيە ئۇنىڭ مۇكەممەل ئىنسانىي ياشاش شەكلىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن يېتەرلىكمۇ، ئەمەسمۇ؟ شېئىرىيەتنىڭ يارىدىمىدە ئەتراپتىكى نەرسىلەرنى ۋە ياشاش شەكلىنى بىلىش، ئۇشبۇ بىلىم ۋە ئۇشبۇ ياشاش شەكلىگە ئېرىشىش ئۇسۇلى تېپىلامدۇ، تېپىلمامدۇ؟ شۇنىڭ بىلەن بىرگە شېئىرىيەت قايسى دەرىجىدە بىلىم بېرىشى ۋە شېئىرىيەتنىڭ ئىنسانىيەت ئۈچۈن قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكى ئەپلاتونغا روشەن بولىدۇ. مەلۇم شائىرانە (شېئىرىي) يول مۇتلەق ھېچ نەرسە بەرمەيدىغانلىقىنى، ئەكسىچە، (مەقسەتتىن) ناھايىتى يىراققا ئېلىپ كېتىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇ ھەقتە «ئىئان» ناملىق كىتابىدا سۆز قىلىنغان.

9. كېيىن ئۇ نۆۋەتتىكى تەتقىق قىلىدۇ: ۋائىزلىق سەنئىتى ياكى رېتورىك ئۇسلۇبتىن پايدىلىنىش ئەتراپتىكى نەرسىلەرنى كۆرۈپ چىقىشتا ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ياشاش شەكلىنى بېرەمدۇ؟ ئۇلار بۇ ئىشلارنى بەرمەيدۇ، دەپ چۈشەندۈرىدۇ (يەنى ناتىقلىق سەنئىتى ۋە رېتورىك ئۇسلۇبتىن پايدىلىنىش ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ھايات شەكلىنى بەرمەيدۇ، دەپ چۈشەندۈرىدۇ ــ تەرجىماندىن) ئەپلاتون. شۇنىڭ بىلەن بىرگە رېتورىك سەنئەتنىڭ قانچىلىك مىقداردا بىلىم بېرىشى ۋە بۇ مىقداردىكى بىلىم يېتەرلىكمۇ، ئەمەسمۇ، دېگەنلەر ئۇنىڭغا روشەن بولىدۇ.

10. شۇ يوسۇندا ئۇ سۇپىستىك («سەنئەت ئەس ـ سۇپىستانىيە») سەنئىتىنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئاشۇ ئارزۇ قىلىنغان بىلىمنى بىزگە بېرىدىغان تەتقىقات سۇپىستىكامۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ ئەپلاتون سۇپىستىكىنىڭ بۇ بىلىمنى بەرمەيدىغانلىقىنى ۋە بۇنداق تەتقىقاتنىڭ بۇ بىلىمگە ئېلىپ بارمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئۇ ئەنە شۇ رەۋىشتە سۇپىستىكىغا بولغان قابىلىيەتنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلار ئۇنىڭ «سۇپىست» («سۇپىستىس»)ۋە «ئېۋتىدېم»(«ئاتۇدىمەس») ناملىق كىتابلىرىدا يېزىلغان.

ئەپلاتون ئۆزىنىڭ مەشھۇر «سوفىست» ناملىق ئەسىرىدە سۇپىستىك سەنئەتنىڭ نېمىلىكىنى، «سۇپىست»نىڭ كىملىكىنى، ئۇ قانداق مەسىلىلەر دائىرىسىنى كۆرۈپ چىقىدىغانلىقىنى، ئۆزى سۇپىستىكىنى قانداق قوللانغىنىنى، ئۇنىڭدىن قانچىلىك مەنپەئەتدار ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئىنسانغا ئارزۇ قىلىنغان بىلىمنى بېرىدىغان تەتقىقاتنى كۆرگىنىنى ۋە ھەقىقەتەن بىلىم مەۋجۇت بولغان مەسىلىلەرنى كۆرۈپ چىقمىغىنىنى ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ئېنىقلىۋالىدۇ. «ئېۋتىدېم» كىتابىغا كەلسەك،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

ئەپلاتون بۇ ئەسىرىدە سۇفىستىك تەتقىقات ۋە سۇفىستىك ئۆگىنىشنىڭ قايسى شەكىلدە ئويۇن (ئەرمەك) بولۇشقا يېقىنلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ؟ ئۇلار ئاشۇ بىلىمنى ۋە نەزەرىيە ياكى ئەمەلىي سەنئەتتە پايدىلىنىلىدىغان بىلىمنى بەرمەيدۇ.

11. ئۇ يەنە دىيالېكتىكلەر سەنئىتى ۋە دىيالېكتىك تەتقىقات ئىنسانغا ئاشۇ بىلىمنى بېرەمدۇ ياكى بەرمەمدۇ، ئاشۇ دىيالېكتىك تەتقىقات بىلىم بېرىشكە يېتەرلىك مىقدارغا ئىگىمۇ ياكى ئىگە ئەمەسمۇ، دېگەن مەسىلىنى كۆرۈپ چىقىدۇ. دىيالېكتىك تەتقىقات بۇ بىلىمگە يېتىشىش ئۈچۈن كاتتا ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ: ئەگەر بىلىشكە دىيالېكتىك تەتقىقات قوللىنىلماس ئىكەن، كوپ نەرسىلەرنى بىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ، شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ دەسلەپكى باشلىنىشىدىلا ئاشۇ بىلىمنى بەرمەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇ (دىيالېكتىك تەتقىقات ــ تەرجىماندىن) تاكى ئاشۇ بىلىمگە ئېرىشمىگۈچە دىيالېكتىك مەشىق قابىلىيىتىنى تولدۇرغۇچى باشقا بىر ماھارەتكە موھتاج بولىدۇ. بۇ مەسىلىلەر ئۇنىڭ مەشھۇر «پارمېنىد» («بارمېنىد») ناملىق ئەسىرىدە كۆرۈپ چىقىلغان.

4

12. ئەپلاتون نەزەرىي ياكى كۆزەتكۈچى سۈپىتىدە مەلۇم بولغان بارچە سەنئەتلەرنى كۆرۈپ چىققان، مەۋجۇت نەرسىلەر ھەمدە بەختلىك ھايات شەكلى ھەققىدە بىلىم بېرىدىغان ھېچ نەرسە تاپالمىغاندىن كېيىن، ئەمەلىي سەنئەتلەر ۋە ئۇلارنىڭ ھاسىلاتى بولغان پائالىيەتلەرنى ئۆگىنىشكە باشلىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ياكى ئۇلارنىڭ بىر قىسمىغا ئىگە بولغان ئىنسان بارچە مەۋجۇت نەرسىلەر ھەققىدە بىلىم ئالالامدۇ ياكى ئالالمامدۇ؟ بۇ سەنئەتلەر ئارزۇ قىلىنغان بەختلىك ھايات شەكلىگە ئېلىپ بارىدىغان پائالىيەتنى بېرەلەمدۇ؟ ناۋادا، بۇ سەنئەتلەر بىلىمنى ھەم ھەرىكەتنى ئۆزىدە بىرلەشتۈرەر ئىكەن، ئەپلاتون بۇ سەنئەتلەردىن ئېلىنىدىغان بىلىم ئاشۇ بىلىممۇ، ھەرىكەتلەر نەتىجىسى بولسا، بەختلىك ھايات شەكلىمۇ، شۇنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئەپلاتون ئۇلارنىڭمۇ ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ھايات شەكلىنى بەرمەيدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. لېكىن، ھەقىقەتەنمۇ بىلىم ئېلىۋاتقانلار ئۇلارغا (ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ھايات شەكلىگە ــ تەرجىماندىن) ئىنتىلىدۇ، ئەمما بۇ بېنەزىر (تەڭداشسىز) كامالەت ئەمەس، بىلىم ئېلىۋاتقانلار بولسا، ئۇلارنىڭ ياردىمىدە پەقەت پايدىلىق ۋە مەنپەئەتى تېگىدىغان ئىشلارنى بېجىرىش ئۈچۈن ئۇلارغا ئىنتىلىدۇ. ئېھتىمال، پايدىلىق بىلىم زۆرۈر بولار، مەنپەئەتلىكى بولسا ھەرقانداق ۋاقىتتا زۆرۈر ۋە ئەۋزەل بولماس. ئادەملەر ئۇشبۇ سەنئەتلەرنىڭ ۋاستىسىدە زۆرۈرىي نەرسىلەرنى ياكى ئەۋزەل بولغان مەنپەئەتنى ئېلىش (ئۆزلەشتۈرۈش)قا ئىنتىلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ بارچە ئەمەلىي سەنئەتلەر ھەققىدىكى مەسىلە ئايدىڭلاشقاندىن كېيىن، ئەپلاتون ئۆزى بىۋاستە ھالدا نېمىنىڭ زۆرۈر ۋە نېمىنىڭ مەنپەئەتلىك ئىكەنلىكىنى تەتقىق قىلىشقا باشلىدى. مەنپەئەتلىكلىك ۋە ئەۋزەللىكنى قانداق چۈشىنىش ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق، چۈنكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلا مەنىگە ئېلىپ بارىدىغان سىنونىملاردۇر. ئۇ خەلق ئارىسىدا پەزىلەت دەپ ھېسابلىنىدىغان پەزىلەتنى، خەلق پايدىلىق دەپ تەن ئالىدىغان پايدىلىقلىقنى راستتىنلا ھەقىقىي پەزىلەتلەر ۋە مەنپەئەتلەرمۇ دېگەن مەسىلىنى تەتقىق قىلىدۇ. يەنە ئۇ پايدىلىقلىقنى خەلق نۇقتىئىنەزىرىدىن تەتقىق

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

قىلىدۇ، يەنى پايدىلىق دەپ ئويلىغانلىرى ھەقىقەتەن پايدىلىقمۇ ياكى پايدىلىق ئەمەسمۇ؟ ئەپلاتون ئەسلىدە ئۇنداق ئەمەسلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ ۋە خەلق ئارىسىدا ئەۋزەل ۋە پايدىلىق دەپ ھېسابلىنىدىغان بارچە نەرسىلەرگە شۇنداق ياندىشىدۇ. بۇلار ئۇنىڭ «ئەلكۈنىئاد ئىككىنچى» ئەسىرىدە يېزىلغان.

13. كېيىن ئۇ ھەقىقەتەنمۇ پايدىلىق ۋە ئەۋزەل ئىشلارنى تەكشۈرىدۇ. ئەپلاتون خەلق ئارىسىدا پايدىلىق ۋە مەنپەئەتلىك دەپ ھېسابلىنىدىغان ئىشلار ۋە ھەقىقەتەنمۇ پايدىلىق ۋە مەنپەئەتلىك بولغان ئىشلار ئوتتۇرىسىدىكى نىسبەتنى ھەمدە ئۇشبۇ نىسبەتنىڭ قانداقلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ھەقىقىي مەنپەئەتنى يۈزەكى مەنپەئەتتىن ئاجرىتىۋېلىش ئۈچۈن ۋاسىتە بولغۇچى ئاشۇ بىلىم ۋە ئاشۇ ھايات شەكلىنى تەشكىل قىلغۇچى مەنپەئەتلەر ۋە مۇناسىپ نەرسىلەر مەلۇم ئەمەلىي سەنئەتلەردە يېتەرلىك ئەمەس. بۇلار ھەققىدە ئۇنىڭ «گىپپارخ» كىتابىدا سۆز بولىدۇ.

14. ئەپلاتون بۇنداق ئارزۇ قىلىنغان كامالەت ۋە ئىزدىنىۋاتقان مەقسەتكە مۇناپىقلار ۋە ئۆز ئىنتىلىشلىرىدە ئادىشىپ يۈرگەنلەرنىڭ ياشاش ئۇسۇلى بىلەن. ئېرىشكىلى بولامدۇ، دېگەن مەسىلىنى تەكشۈرۈپ چىقتى. ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئۇلار ئىلتىپاتقا ئەنە شۇ ئىنتىلىشلەرنىڭ يارىدىمىدە مۇيەسسەر بولىدۇ ۋە باشقا مەقسەتكە چوڭقۇر كىرىپ بېرىشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. ھاياتنىڭ بۇنداق ئۇسۇلى ھەقىقەتەنمۇ چىدام، تاقەت بولۇپ، ئۇ خەلق تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنغان ۋە ئىنسان ئەنە شۇ ياشاش ئۇسۇلى سەۋەبلىك سائادەتلىك بولىدۇ (ئەسلىدە بۇنداق ئەمەسلىكىنى ئەپلاتون سەل كېيىنرەك چۈشەندۈرىدۇ — تەرجىماندىن) ئەپلاتون بۇلار ھەققىدە خەلقنىڭ قانداق پىكىر قىلىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ئۆگىنىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ياشاش ئۇسۇلى ۋە قىلغان ئىشلىرى توغرىسىدا سوفىستلار دەپ ھېسابلىنىدىغان ئىككى ئادەم ئىسمى بىلەن ئاتالغان كىتابىدا بايان قىلىنغان. بۇ ئادەملەرنىڭ ئىككىلىسىلا بەھىستە ۋە سۆز ـ پائالىيەت بىلەن سوفىستلارچە ئىشەندۈرۈشتە ئۆز مەقسەتلىرىگە ئېرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىككىلىسىلا غەيرەتلىك ۋە مەرد ئادەملەر ئىدى. بۇ كىتابلارنىڭ بىرى «ئىئىسان»، ئىككىنچىسى «سۇفىست ئېۋېن» دەپ ئاتالغان. ئەپلاتون بۇ ياشاش ئۇسۇلى بىلەن ئىزگۈ مەقسەتكە ئېرىشكىلى بولمايدىغانلىقىنى، ئەكسىچە ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرىدىغانلىقىنى ئىزاھلايدۇ.

15. ئەپلاتون ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىك ئادەملەرنىڭ ياشاش شەكلىنى تەكشۈرىدۇ؛ ئىنسان بۇ ياشاش شەكلى ئارقىلىق ئارزۇ قىلىنغان كامالەتكە ئېرىشەمدۇ ياكى ئېرىشەلمەمدۇ؟ ئەپلاتون ھەقىقىي ھۇزۇر ۋە كۆپچىلىكنىڭ پىكرىچە (زۇنۇنى مەشھۇرە بويىچە) ھۇزۇرنىڭ نېمىلىكى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزىدۇ. ھەقىقىي ھۇزۇر — ئارزۇ قىلىنغان كامالەت بىلەن باغلىق ھۇزۇردۇر. ھۇزۇرلىنىش ئىمكانى بار ئادەملەر ھۇزۇر ـ ھالاۋەت تېپىۋاتقان نەرسىلەر ھەقىقىي ھۇزۇر كەلتۈرىدىغان نەرسىلەر ئەمەستۇر. ئۇنىڭ ھۇزۇر ھەققىدىكى كىتابى سوقراتقا تەئەللۇقتۇر، دېيىلىدۇ.

5

16. قاچانكى بارلىق ئاۋام قوبۇل قىلغان نەزەرىيەۋى ھەم ئەمەلىي سەنئەتلەر («سەنئىتى مەشھۇرە») ھەمدە ئومۇم قوبۇل قىلغان ياشاش ئۇسۇلى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ھەقىقىي بەخت ـ سائادەتكە ئېرىش

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئۇچۇن زۆرۈر بىلىملەرنى بەرمەيدىغانلىقى ئەپلاتونغا روشەن بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاشۇ نەرسىنى ئېنىقلاشقا زۆرۈرىيەت بارلىقىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇ مەۋجۇت نەرسىلەر ھەققىدە ئۇشبۇ بىلىمنى بېرىدىغان كۆزىتىشكە ئاساسلانغان ئابستراكت مۇلاھىزە سەنئىتىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكىنى ۋە ئىنسانغا ئاشۇ ئارزۇ قىلىنغان ياشاش ئۇسۇلىنى بېرىدىغان ئەملىي سەنئەتنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ مەشھۇر «بەزم» كىتابىدا بۇ تەپەككۇر سەنئىتىنىڭ پەلسەپە ئىكەنلىكىنى، بۇ بىلىمنى بېرىدىغان ئادەمنىڭ پەيلاسوپلۇقىنى چۈشەندۈرىدۇ ھەم «پەيلاسوپ» سۆزىنىڭ مەنىسىنى بايان قىلىدۇ.

17. كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ «ئەرىستان» ناملىق مەشھۇر كىتابىدا، پەلسەپىنىڭ پەقەت ھەقىقەتەنمۇ ئەرزىگۈدەك نەرسىلەرنىلا ئەمەس، بەلكى ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئىنتايىن زۆرۈر پايدىلىق نەرسىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

18. ئەپلاتون ئارزۇ قىلىنغان ئاشۇ ياشاش شەكلىنى بېرىدىغان ئەملىي سەنئەتنى ئۆگىنىدۇ، بۇ سەنئەت دىللارنى تۇزىتىدۇ ۋە توغرا يولغا (ھىدايەتكە) باشلايدۇ. ئۇ دۆلەت ۋە پۇقرالىق سەنئىتىنى ھەمدە «ھۆكۈمدار»، «دۆلەت ئەربابى» قاتارلىق سۆزلەرنى چۈشەندۈرىدۇ، كېيىن ئۇ پەيلاسوپ ۋە ھۆكۈمدار ئىككىسىنىڭ بىر شەخس ئىكەنلىكىنى (يەنى، بىر خىل مەنىدە ئىكەنلىكىنى ــ تەرجىماندىن) ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلسىنىڭ بىر ماھارەتنىڭ ياردىمىدە، بىر خىلدا مەشىق قىلىپ كامالەتكە ئېرىشىدىغانلىقىنى؛ ئۇلارنىڭ ھەربىر بىدە ئەڭ دەسلەپكى ئاساستىن باشلاپ ئارزۇ قىلىنغان بىلىم ۋە ئارزۇ قىلىنغان ياشاش شەكلىنى بېرىدىغان ئومۇمىي مەشغۇلات بارلىقىنى، پەقەت ئۇلار (پەيلاسوپ ۋە ھۆكۈمدار ــ تەرجىماندىن) لا كەمكۈتسىز ھالاۋەت بېرىدىغان سائادەتكە ئېرىشىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

19. ئومۇمىي مۇلاھىزە («زۇنۇن») بويىچە پەزىلەت دەپ ھېسابلىنىدىغان ئىزگۈلۈكنى ۋە ھەقىقەتەنمۇ ئىزگۈلۈك بولغان ئىزگۈلۈكنى ھەمدە ئادەملەر ئىزگۈلۈك دەپ ھېسابلىسىمۇ، لېكىن ئەسلىدە ساختا ئىزگۈلۈكنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى؛ ئەملىيەتتە ئىزگۈلۈكنىڭ نېمە ۋە ھەقىقەتەنمۇ پەزىلەتلىك (يەنى ئىزگۈ ئىشلارنى قىلغۇچى ــ تەرجىماندىن) ئادەملەرنىڭ ياشاش ئۇسۇلىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى ئەپلاتون تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئۇ ئومۇم تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنغان مۇلاھىزە («زۇنۇن»)نىڭ ھەقىقەتتىكى ئىزگۈلۈكنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېنىقلايدۇ. بۇ ھالەتلەر ئۇنىڭ مەشھۇر «ھەرمىد» ناملىق ئەسىرىدە بايان قىلىنغان.

20. ئەپلاتون يەنە شەھەرلىكلەرگە مەلۇم بولغان جەسۇرلۇقنى تەتقىق قىلىدۇ. ئۇ ئومۇم مۇلاھىزىسى بويىچە قوبۇل قىلىنغان جەسۇرلۇقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھەم ھەقىقىي مەردلىكنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇ ئۇنىڭ «لاخېت» («لائەخس») ناملىق كىتابىدا بايان قىلىنغان.

21. ئەپلاتون مۇھەببەت ۋە دوستلۇقنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئۇ ئومۇمنىڭ ئېڭى بويىچە قوبۇل قىلىنغان دوستلۇق ۋە مۇھەببەت بىلەن ھەقىقىي مۇھەببەت ۋە دوستلۇقنى، نېمىنىڭ ھەقىقىي مۇھەببەتكە لايىق ئىشلىقىنى ۋە ئومۇمنىڭ ئېڭى بويىچە مۇھەببەتكە لايىق ئىشنىڭ نېمىلىكىنى تەھلىل قىلىدۇ.

22. تەھسىنگە لايىق ئىشلارنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، تەقدىر تەرىپىدىن پەيلاسوپ ياكى دۆلەت ئەربابى بولۇشقا ئىنتىلگەن ئىنسانىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكىنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ؛ بۇنداق ئادەم

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

تەھسىنگە لايىق ئىشلارغا ئۆزىنى سەپەرۋەر قىلىپ ۋە باشقا ھېچ نەرسىنى ئويلىمايلا پەقەت ئەنە شۇنداق ئىشلارنى كۆپەيتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى تەكىتلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قاچانكى بۇنداق ئىشلارغا بولغان مايىللىق ياكى ئۇلارغا بولغان خاھىش مۇھەببەت تۇرىگە كىرسە، بۇ ھالەتتە ئەپلاتون مۇھەببەتنىڭ ئەنە شۇ تۇر بويىچە نېمە ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ئۆگىنىدۇ، تەكشۈرىدۇ، ئەگەر مايىللىق ۋە خاھىش مۇھەببەتنىڭ نەتىجىسى بولسا، ئۇ ھالدا ئۇلاردىن نېمىنىڭ ئومۇم مۇلاھىزىسى بويىچە نامەقبۇل، نېمىنىڭ ئومۇم مۇلاھىزىسى بويىچە تەھسىنگە لايىق ھەمدە نېمە ھەقىقەتەنمۇ تەھسىنگە لايىق؟ دەل مانا شۇلار ئۇنىڭ تەتقىقات ماۋزۇسى بولدى.

نېمىگىدۇر بولغان مايىللىق ۋە خاھىشتىكى ھەددىدىن ئېشىپ كېتىش ۋەسۋەسە ۋە سەۋدايىلىق بىلەن باغلىق بولغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىلا دەسلەپكى چۈشەنچىدىلا يامان ئېلىنغانلىقى سەۋەبلىك، ئەپلاتون باشقىلار تەنبىھەكە لايىق دەپ ھېسابلىغان ۋەسۋەسە ۋە سەۋدايىلىقنىمۇ تەتقىق قىلىدۇ. ئۇ ۋەسۋەسە ۋە سەۋدايىلىقنى يامانلىغانلار ھەققىدە ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ، ئىلاھىي ئىشلار سەۋەبلىك ۋەسۋەسىگە چۈشىدىغان ۋە سەۋدايىلىق قىلىدىغانلاردىن كۆپچىلىكى تەبىئىي نەرسىلەرنى ئىستىقبالدا بىلىۋالىدۇ، بەزىلەر بولسا ئۇلارغا خەيرلىك ئىش(نېمەت) بولغان مۇھەببەتنىڭ ياردىمىدە ۋە مەسچىت ھەمدە ئىبادەتخانىلاردا ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىزگۈلۈكلەرنى ئەۋزەل بىلىش ئارقىلىق ئېرىشىدۇ، دەپ ئويلاپ بەزىدە ماختاپمۇ قويىدۇ.

ئەپلاتون ماختاشقا لايىق ئىستەك، مايىللىق، ئېھتىراس، ۋەسۋەسە، تەلۇبلىك(ئەقىلدىن ئېزىش) قاتارلىقلارنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئىلاھىي بولسا، ئۇ ھالدا ئۇلار قانداق قىلىپ ئىنسان ۋە ئۇنىڭ دىلىغا يېقىن بولىدۇ؟ ئۇ بۇنداق دەيدىغانلار ھەقىقەتەنمۇ بۇنىڭغا ئىشىنىدۇ، دەپ ئەسلىتىدۇ. ئىلاھىي دىل ساھىبى بولغان ئىنسان ھەقىقەتەنمۇ ئىلاھىي نەرسىلەرگە ئىنتىلىدۇ. ئەپلاتون بۇ دىلنى، مايىللىق، نىيەت، ئېھتىراس، ئەقىلدىن ئېزىش ۋە ۋەسۋەسىنى ئۇلاردىن قايسىبىرىنىڭ ماھىيەتەن ئىلاھىي ۋە ماختاشقا لايىق، قايسىلىرىنىڭ ئىنسانىي ۋە تەنبىھكە لايىق ئىكەنلىكلىرىنى تەتقىق قىلىدۇ. ئەپلاتون سەۋدايىلىقنى ئارسلانسىمان، بۇقىسىمان ۋە ئۆچكىسىمان سەۋدايىلىقلار دەپ تۇرگە ئايرىيدۇ. ئەپلاتون ھايۋانىي سەۋدايىلىق بىلەن ئىلاھىي ئىشلار سەۋەبلىك كېلىپ چىقىدىغان تەلۇبلىك (دۇۋانىلىك)نى تەھلىل قىلىپ چىقتى ۋە ئۇلار ئارىسىدىكى پەرقنى كۆرسىتىپ بەردى.

كېيىن ئەپلاتون ئىلاھىي دەپ ھېسابلىنىدىغان خەيرلىك نەرسىلەرگە بولغان ۋەسۋەسە ۋە مايىللىق دەرىجىلىرىنى چوڭقۇر ئۆگەندى. ئۇ پەلسەپە، مەدەنىيەت، كامالەت تۇپەيلى ئىزگۈ(خەيرلىك) مەقسەتنى ئىزدىگۈچى ئىنسانىڭ دىلى ئاقىل بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ۋە ئۇلارسىز نە پەيلاسوپ، نە دۆلەت ئەربابى، نە باشقا ھەرقانداق ئادەم ئىزگۈ مەقسەتكە ئېرىشىشكە ياردەم بېرىدىغان ياكى ئۆزى ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قېلىشقا سەۋەب بولغۇچى ئىشنى بېجىرەلمەيدۇ، دەپ چۈشەندۈرىدۇ.

كېيىن ئەپلاتون ئىنسان پائالىيىتىنىڭ خاس يوللىرىنى تەھلىل قىلىدۇ ۋە بۇنداق يوللارنىڭ ئىككى، يەنى تەقدىر يولى بىلەن تەرتىبات يولى ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ. كېيىن ئۇ، ئىككى ئۇسلۇبتىن ــ رېتورىك (ناتىقە) ۋە ئۇ دىيالېكتىك (ئەل ـ جەدەل) دەپ ئاتايدىغان ئوقۇتۇش (تەلىم بېرىش) ئۇسۇللىرىنى تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. بۇ ئىككىلا ئۇسلۇبنى يۇزمۇيۇز سۆھبەتتە، مۇلاقەتتە ۋە مەكتۇپ (يېزىق)تا ئىشلىتىش مۇمكىن. كېيىن ئۇ يۇزمۇيۇز سۆھبەتنىڭ يارقىنلىقى ۋە يېزىقنىڭ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

يارقىنلىقىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى، ئوقۇتۇش جەريانىدا سۆھبەتسىز پەقەت يېزىقنىڭ بولۇشىلا يېتەرلىك ئەمەسلىكىنى، يېزىق بىلەن نېمىگە ئېرىشىش مۇمكىنلىكىنى؛ يېزىقسىز پەقەت ئاغزاكى سۆھبەتنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ھەقىقەتەنمۇ، ئوقۇتۇشنىڭ بىرىنچى باسقۇچلىرىدىن بىرى ئاغزاكى نۇتۇق، يازما ئۇسلۇب بولسا ئۇنىڭدىن كېيىنكى باسقۇچ بولغان. ئۇ پەيلاسوپ بولۇش ئۈچۈن ئىنسانىنىڭ نېمىلەرنى بىلىشى كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ «فېدر» ناملىق كىتابىدا بايان قىلىنغان.

23. بۇ سەنئەتنىڭ مەلۇم بولغان سەنئەتلەرگە كىرمەيدىغانلىقى ھەم ئەمەلىيەتتە خەيرلىك، ئىزگۈ بولغان ياشاش شەكلىمۇ ئەمەسلىكى، شۇنداقلا كامالەتكە يەتكەن پەيلاسوپ ۋە كامىل ھۆكۈمدار ئۆز ھەربىكەتلىرى (پائالىيىتى)نى ئۆز زامانىدىكى خەلقلەر ۋە شەھەرلەردە ئىشلىتەلمەيدىغانلىقى ئەپلاتونغا روشەن بولغاندىن كېيىن، ئۇ كىمكى ئۇلارنى ئۆز ئەجدادلىرىدىن تاپقان بولسا، ئاشۇلارنىڭ مۇلاھىزىلىرى(زۇنۇن)گە ئاساسلىنىش كېرەكمۇ ياكى ئۆز شەھىرى ئاھالىسىنىڭ مۇلاھىزىسىگە ئاساسلىنىش كېرەكمۇ، دېگەن مەسىلىنى ھەمدە ئۇلارنىڭ ياشاش شەكىللىرىدىن كېلىپ چىقىش مۇمكىنمۇ دېگەن مەسىلىنى تەكشۈرۈشكە باشلايدۇ. ئۇلارنى چوڭقۇر تەنقىدىي ئۆگەنمەي تۇرۇپ ۋە ئۆز شەھىرى ئاھالىسىنىڭ مۇلاھىزىسى (زۇنۇنى)، ئۇلارنىڭ ياشاش ئۇسۇلى ۋە مۇلاھىزىلىرىدە مەۋجۇت زىددىيەتلەرگە بەرھەم بەرمەي تۇرۇپ، ئۇلارغا ئاساسلانغىلى بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. مۇلاھىزىلەردىكى مەۋجۇت ھەقىقەتكە ۋە ئەمەلىيەتتە خەيرلىك، ئىزگۈ ئىش بولغان خەيرلىك ياشاش ئۇسۇلىغا ئېرىشىش زۆرۈر. بۇلار ئۇنىڭ «كرىتون» («ئىقرىتۇن») ۋە «سوقرات مەدھى» («ئىختىجاجى سوقرات») كىتابلىرىدا بايان قىلىنغان.

24. ئەپلاتون ئۆزىنىڭ كېيىنكى كىتابىدا ئىنسان خۇنۇك ياشاش ئۇسۇلىغا، قەبىھ، يامان بولغان جاھىلانە ئىشلارغا تەسىر ئۆتكۈزۈشى (چارە كۆرۈشى) كېرەكمۇ ياكى ئۇلارغا ئېتىبار بەرمەسلىكى كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىنى تەتقىق قىلىدۇ. ئىنسانىنىڭ قانداق ياشىشى ۋە مەۋجۇت بولۇشى بىلەن باشقا ھايۋانلاردىن بولغان ۋەھشىي مەۋجۇداتلارنىڭ قانداق ياشىشى ۋە مەۋجۇت بولۇشى ئارىسىدا پەرق بارمۇ؟ ئىنسانىنىڭ ئۆلۈشى ۋە مەۋجۇت بولماسلىقى بىلەن ئۇنىڭ جاھالەتتە ياشىشى ۋە خۇنۇك ھايات ئۇسۇلىدا ياشىشى ئارىسىدا ھەمدە ئەڭ ۋەھشىي ھايۋاندەك بولۇشى ئارىسىدا پەرق بارمۇ؟ نېمە ئەۋزەلرەك: ئەڭ ۋەھشىي ھايۋانىنىڭ ياشاش ئۇسۇلىدىكى ھاياتمۇ ياكى ئۆلۈممۇ؟ ئەگەردە ئادەم خەيرلىك(ئىزگۈ) ھايات شەكلى ۋە پەلسەپىگە مۇۋاپىق ياشاشتىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن بولسا ۋە ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا تۇرغىنى ۋە شۇنىڭغا قارىماي ھايۋانغا ئوخشاش ھايات كەچۈرۈۋاتقىنى ياكى ياشاش ئۇسۇلى ئۇنى ۋەھشىي ھايۋانغا ئايلاندۇرۇپ قويۇۋاتقىنى مەلۇم بولۇپ قالسا، ئۇ ھالدا ئۇ ئادەم شۇنداق ھايات بىلەن ياشاۋېرىشى كېرەكمۇ ياكى ئۇنىڭغا چارە كۆرۈش كېرەكمۇ؟ ئەجەلنى ئەۋزەلرەك كۆرۈش لايىقمۇ؟

ئەگەر ئۇ ئادەم كەمتەر، جەسۇر ياكى قانداقتۇر خەيرلىك ئىش ئىگىسى بولۇشنى خالىسا، لېكىن خەيرلىك ئىشلار، كەمتەرلىك ۋە مەردلىك ئەمەلىيەتتە ئىزگۈ ئىش بولمىسا، يەنى، ساختا بولسا، ئۇ ھالدا ئىنسان ئۆز ھاياتى ياكى ئۆلۈمىگە چارە كۆرۈشىگە ئەرزىمدۇ؟ بۇ ئىشلارنى ئەپلاتون ئۆزىنىڭ «سوقراتنىڭ ئافېنالىقلارغا قارشى نارازىلىقى»(«سوقرات مەدھىيەسى») ۋە «فېدان» ناملىق ئەسەرلىرىدە تەھلىل قىلدى.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئەپلاتون يامان هاياتقا ئۆلۈم بىلەن چارە كۆرۈش (تەسىر كۆرسىتىش) كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئۇ: بۇنداق تۆۋەن هاياتقا ئىنسان ئىككى هالەتتە چۈشىدۇ، دەيدۇ. بۇلار: ئۇنىڭ مىجەزىدە پەقەت هايۋانىي ئىشلارنى قىلىش بولسا ياكى هايۋانىي ئىشلاردىن ۋەهشىي، قەبىھ ئىشلار ئۇنىڭغا خاس بولسا، ئىنسانغا هايۋانىيلىقنىڭ هەتتا ئەڭ كامالەتكە يەتكىنى خاس بولغىنىدىكى هالەتلىرى بىلەن ئۇ ئۆزىنى گويا ئۆلگەن هېسابلىغىنىدىكى ياكى هايۋانغا ئايلانغان ۋە هايۋانىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە ئىگە بولغىنىدىكى هالەتلىرى ئارىسىدا هېچقانداق پەرق يوق.

قىلمىشلىرى هايۋانىنىڭ ئىشىغا ئوخشاش ئادەم بىلەن تاشقى كۆرۈنۈشى ئىنسانىي (ئادەم سۈرەت) ۋە ئىشلىرى ئىنسانىنىڭكىگە ئوخشاش بولغان هايۋان ئارىسىدا هېچقانداق پەرق يوق. ئادەمنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى هايۋانىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە ئوخشاش بولسا، ئۇنىڭ ئىشلىرىمۇ هايۋانىنىڭ ئىشلىرىغا ئوخشىسا، بۇ هالەت بىلەن ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى تۈزىتىشى بارىسىدىكى مۇلاهىزىلەر ئارىسىدىمۇ پەرق يوق. هەرقانداق هالەتتە ئىنسانىيلىق سەۋەبلىك ئادەمدە مۇلاهىزە، پىكىر قىلىش مەۋجۇت بولىدۇ ۋە ئۇ ئەنە شۇ مۇلاهىزىنىڭ يارىدىمىدە ئاشۇ هايۋانىي ئىشنى ياخشىلايدۇ. بۇ ــ ئىنسان ئېڭىدۇر.

ئاشۇ هايۋانىنىڭ قىلمىقىدىكى هەتتا ئەڭ كامالەتكە يەتكەن ئىشمۇ ئىنسانىي ئىشتىن يىراق بولىدۇ ۋە تاشقى كۆرۈنۈشى هايۋانىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە ئوخشىغان، لېكىن ئىنسانىي مۇلاهىزە (پىكىر)لىك ۋە ئەڭ كەمكۈتسىز ئىشلىرى بىلەن بولسىمۇ، ئەگەر بۇ هايۋانىنىڭ ئىشلىرى (قىلمىقى) جانلىق جىسىمدىن چىقمىغان بولسا، بۇ پەقەت هايۋاندىن كېلىپ چىقىشى مۇمكىنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئاشۇ ئىش (ئەڭ كەمكۈتسىز ئىش ــ تەرجىماندىن) بۇ هايۋان ئىشىدا قانچىلىك كامالەتكە يەتكەن بولسىمۇ، ئۇ بەربىر ئىنسانىي ئىشلاردىن ناهايىتى يىراقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەپلاتون ئىنسانىيلىقتىن يىراق، هايۋانىي هايات كەچۈرۈۋاتقان ئادەم خۇددى سوقراتتەك ئۆلۈشكە ئىنتىلمەيدۇ، دەيدۇ. چۈنكى، سوقرات كەلگۈسىدە پەقەت «يالغان نۇقتىئىنەزەرلەر»دە ياشاشقا مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى بىلەتتى ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئادالەتنى دەپ ئۆلۈمنى ئەلا كۆردى. ئەگەر ئىنسان پازىل خەلق ۋە شەهەر (بۇ يەردە ئېيتىلىۋاتقان شەهەر ــ شەهەرنى هەمدە دۆلەتنى كۆرسىتىدۇ ــ تەرجىماندىن) بىلەن نىزا قىلسا، ئۇ هالدا ئۇنىڭ هاياتىنىڭ ئىنسانىي هايات بولماسلىقى سوقراتقا روشەن بولدى. ئەگەر خىلۇەتكە چېكىنىشنى ۋە ئۇلاردىن (پازىل خەلق ۋە شەهەردىن ــ تەرجىماندىن) يىراقلىشىپ، يالغۇزلۇقنى خالىسا ۋە كامالەتكە ئېرىشىشكە ئىنتىلسە، ئۇ هالدا ئۇنىڭ هاياتى بەختسىز ۋە ئۇنىڭ خاهىشى رويابقا چىقىشتىن يىراق بولار ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىككى يولدىن بىرىنى، يەنى ئۆلۈمنى ياكى هەقىقەتتىن ۋاز كېچىشنى تاللىشى كېرەك ئىدى.

25. ئەپلاتونغا ئۆز دەۋرىدە مەۋجۇت بولغان ئاشۇ شەهەر ۋە ئاشۇ خەلققە ئەمەس، بەلكى باشقا شەهەر ۋە باشقا خەلققە ئېهتىياج بارلىقى ئېنىق بولۇپ قالدى. چۈنكى، ئاشۇ شەهەرنىڭ قانداقلىقىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن شۇنداق ئېهتىياج بار ئىدى. ئەپلاتون ئادالەتنى تەهلىل قىلىشقا باشلايدۇ، ئادالەت دېگەن نېمە، ئادالەت قانداق بولۇشى كېرەك، ئۇ شەهەرلەردە قانداق بولۇشى لازىم ۋە ئۇنىڭدىن (ئادالەتتىن) قانداق پايدىلىنىش زۆرۈر، دېگەنلەرنى چوڭقۇر تەتقىق قىلغاندىن كېيىن، ئۇ ئادالەتنىڭ ئاخىرقى هېسابتا ئەڭ قەبىھ ئادالەتسىزلىك ئىكەنلىكىنى ۋە ئادالەت ئۆزىنىڭ ئەڭ يوقىرى هالىتىدە، تاكى شەهەرلەر ئاشۇ ئەهۋالدا قالسىمۇ، كۈچسىز بولمايدىغان هەم توختىمايدىغان ئەڭ ئۇلۇغ قەبىھ يامانلىق ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىدى. شۇڭا، ئەمدى هازىر مەۋجۇت بولغان بۇنداق شەهەر ئەمەس، باشقا بىر شەهەر هەقىقىي

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

ئادالەتنى ۋە ھەقىقەتەن ئىزگۈلۈك (پەزىلەتلىك) بولغان ئىزگۈلۈكنى يارىتىشى كېرەك بولىدۇ. شۇندىلا بۇ شەھەر ئۇنىڭ ئاھالىسىگە بەخت نېمىنى بەرسە، ئاشۇ نەرسىدىن نېسىۋىسىز قالمايدىغان شەھەرگە ئايلىنىدۇ ۋە پەقەت ئاشۇ شەھەردە ئۇلار ئۇنى (بەخت ـ سائادەت بېرىدىغان ئىشنى ـــ تەرجىماندىن) تاپىدۇ. ئۇ يەنە شۇنداق شەھەر بولىدۇكى، ئۇ يەردە ياشايدىغان ھەربىر ئادەم ئاشۇ شەھەردە نېمىنىڭ يارىدىمىدە بەختكە ئېرىشسە، ئاشۇ نەرسە بولغانلىقى ئۈچۈن دۆلەت پائالىيىتىگە قاتنىشىشى كېرەك بولىدۇ؛ دۆلەت پائالىيىتىگە چىن مەنىدىكى پەلسەپە كىرگەن بولۇشى زۆرۈر ۋە پەيلاسوپلار بولسا ئۇنىڭ (دۆلەت پائالىيىتىنىڭ ـــ تەرجىماندىن) ئەڭ بۈيۈك قىسمى بولۇشى كېرەك ھەمدە ئۇلار (پەيلاسوپلار) باشقا پەزىلەتلىك ئادەملەرگە ئېھتىرام كۆرسىتىشلىرى لازىم. كېيىن ئەپلاتون بۇ شەھەرگە قارىمۇقارشى شەھەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ھەربىرىنىڭ ھايات تەرزىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ. پازىل شەھەرلەرنى ئۆزگەرتمۇېتىدىغان ۋە ئۇلارنى قارىمۇقارشى قىلىپ قويىدىغان سەۋەبلەر ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزىدۇ. باشقا شەھەردە ئەمەس، دەل ئەنە شۇنداق (پازىل) شەھەردە ئارزۇ قىلىنغان سائادەت تېپىلىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ «سىياسەتچى» رىسالىسىدە شۇلارنى بايان قىلغان.

26. ئەپلاتوننىڭ «تىمېي» ناملىق كىتابىدا يازغىنىغا قارىغاندا، بۇ شەھەر ئاۋامنىڭ ئەقلىي مەشغۇلاتلىرىغا غەمخورلۇق قىلغان ھالدا قانۇن چىقىرىدۇ، (ئىلاھىي) پەنلەردىن تەبىئىي پەنلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇ شەھەردە تەرتىپ ئورنىتىش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئىلمىنىڭ بارچە تۈرلىرىدىن پايدىلىنىلىدۇ.

27. بۇلارنى ئەپلاتون شۇنداق شەھەر ئاھالىسى ئۆزىگە قوللانما قىلىپ بولىدىغان «خەيرلىك ياشاش ئۇسۇلى ھەققىدە» ناملىق كىتابىدا بايان قىلىدۇ.

28. كېيىن ئەپلاتون ئەقلىي، مەدەنىي ۋە ئەمەلىي پەنلەرنى ئۆزىدە بىرلەشتۈرىدىغان ئىنسانىيەتنىڭ قانداق قىلىپ كامالەتكە ئېرىشىدىغانلىقىنى ۋە بۇ شەھەرگە مۇناسىپ بولۇش ئۈچۈن ئۇ (ئىنسانىيەت ـــ تەرجىماندىن) قانداق دەرىجىگە يېتىشى لازىملىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇلارنى ئەپلاتون ئۆزىنىڭ «كرىتىي» ناملىق مەشھۇر كىتابىدا ئېيتىپ ئۆتكەن. بۇ كىتابتا گېرموكراتنىڭ بايان قىلغىنىدەك، تىمېي تەرىپلىگەن ئادەمنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى يېزىلغان، يەنى «تىمېي» كىتابىدا نېمە بايان قىلىنغان بولسا، ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى سوقراتنىڭ قانداق قىلىپ بىرلەشتۈرگەنلىكى يېزىلغاندۇر.

29. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ شەھەردە بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئەمەلدە ئېرىشىش قالىدۇ. ئەپلاتون قاچانكى شەھەر كامالەتكە يەتكەن ھۆكۈمدار تەرىپىدىن باشقۇرۇلسا، ئاندىن شۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ساھىبى قانۇن (قانۇن چىقارغۇچى)نىڭ قانداق ئادەم بولۇشى كېرەكلىكى ۋە ئۇنىڭ مەۋجۇت بولۇشى ئۈچۈن نېمىلەرنىڭ زۆرۈرلۈكى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەپلاتوننىڭ «ئېۋتىدېم» ناملىق ئەسىرىدە بايان قىلىنىدۇ.

30. ئەپلاتون بۇ مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، شەھەرلەر ئاھالىسىنى ئاشۇ بىلىمگە ئۆگىتىش ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنى ئاشۇ ياشاش ئۇسۇلىدا تەربىيەلەش ھەمدە قانداق يول بىلەن ـــ

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

سوقرات پايدىلانغان يول بىلەنمۇ ياكى فراسىماخنىڭ يولى بىلەن بېرىش كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىنى چوڭقۇر تەتقىق قىلىشقا باشلىدى. بۇ يەردە ئۇ سوقراتنىڭ ھېكايىسىنى قايتىلايدۇ، ئۇنىڭدا (سوقرات) ئۆزىنىڭ زۆرۈرىي بىلىملىرى يوقلۇقىدىن غەپلەتتە قالغانلىقى ئۈچۈن ئۆز خەلقىدىن ئۆزرە سورايدۇ. ئەپلاتون فراسىماخنىڭ يولىنى چۈشەندۈرىدۇ ۋە ئۇ (فراسىماخ ــ تەرجىماندىن) ياشلارنى تەربىيەلەشتە ۋە خەلقنى ئىلملىك قىلىشتا سوقراتتىن ئىقتىدارلىقراق دەيدۇ، گەرچە سوقراتنىڭ ئادالەت ۋە ئىزگۈ ئىش (پەزىلەت)لەرنى تەتقىق قىلىشتا ماھارىتى ھەمدە مۇھەببەتكە قابىللىقى بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا (سوقراتتا ــ تەرجىماندىن) ياشلارنى ۋە خەلقنى تەربىيەلەشكە ئىقتىدار يوق ئىدى. پەيلاسوپ، ھاكىم ۋە ساھىبى قانۇن ئىككىلا يولدىن (يەنى سوقرات ۋە فراسىماخنىڭ يولىدىن ــ تەرجىماندىن) پايدىلىنىشقا ئىقتىدارلىق بولۇشلىرى زۆرۈر. سوقراتنىڭ ئۇسلۇبى تەتقىقات ئىشلىرىغا، فراسىماخنىڭ ئۇسلۇبى بولسا، ياشلار ۋە خەلقنى تەربىيەلەشكە تەئەللۇقتۇر.

31. ئەپلاتون ھاكىملارنىڭ، پەيلاسوپلارنىڭ ۋە ئەڭ مۇناسىپ ئادەملەرنىڭ پۇقرالار ئارىسىدىكى ئورنىنىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكى، پۇقرالارنىڭ ئۇلارنى قانداق ھۆرمەت قىلىشى ۋە مۇناسىپ ئادەملەر ھەمدە ھاكىملارنى قانداق قوللىشى كېرەكلىكى ھەققىدە تەھلىل يۈرگۈزۈپ چىقىدۇ. بۇ توغرۇلۇق ئۇ «مېنېكسېن» كىتابىدا ھېكايە قىلىدۇ. ئەپلاتون ئۆز زامانداشلىرىنىڭ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى نەزەردىن چەتتە قويغانلىقىنى ئەسلىتىدۇ.

32. ئەپلاتون كېيىن ئۆز زامانداشلىرى بولغان شەھەر ئاھالىسى ۋە خەلقلەرگە قايتىپ، تەتقىقاتچى ئىنسانىنىڭلا كامالەتكە يەتكەن ۋە ئەڭ پەزىلەتلىك، مۆتىۋەر ئادەم ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ، بۇنداق ئادەم چوڭ ئەھمىيەتكە ئىگە، چۈنكى ئۇ پەقەت ئۆز ئىشلىرىنى باشقۇرىدۇ، ئۇلار (كامالەت ۋە پەزىلەت ــ تەرجىماندىن) ئۇنىڭغا ياشاش ئۇسۇلى ۋە ھەقىقەتكە بولغان نۇقتىئىنەزەرلىرىدىن ھەمدە ئىزگۈ، خەيرلىك ياشاش شەكلى ياكى ئۇلارغا يېقىن بولغىنى ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئەپلاتون خەلقنىڭ ياشاش ۋە شەھەرلەردە مەۋجۇت بولغان بۇزۇلغان قانۇنلارنى قانداق بەربات قىلىش كېرەكلىكى، ئۇلارنىڭ قانداق تۈزىتىلىشىنى، خەلقنىڭ ھايات يولىنى قانداق ئىسلاھ قىلىش زۆرۈرلۈكىنى رىسالىلەردە بايان قىلدى. بۇ رىسالىلەردە ئۇ(ئەپلاتون) ئىزگۈ خەيرلىك ياشاش ئۇسۇلىغا ۋە توغرا قانۇنلارغا ئاستا ـ ئاستا ئېلىپ بارىدىغان تەدبىر دەپ ئويلىغان پىكىرلىرىنى بايان قىلىدۇ. ئۇ ئافېنالىقلار ۋە ئۇلارنىڭ ياشاش ئۇسۇللىرىنى ئەسلىتىپ، ھەر خىل مىسالالارنى كەلتۈرىدۇ، ئۇلار(ئافېنالىقلار ــ تەرجىماندىن)نىڭ ئۆز قانۇنلىرىنى قانداق بۇزغانلىقىنى، بۇ قانۇنلارنى قايتىدىن قانداق ھالدا ۋۇجۇدقا چىقارغانلىقىنى تەسۋىرلەيدۇ. ئەپلاتون ئۇلارنى ئاستا ـ ئاستا ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تەدبىر قوللىنىشقا دائىر ئۆز مۇلاھىزىلىرىنى بايان قىلدى. ئافېنالىقلار ئۆزىنىڭ ياشاش ئۇسۇلى ۋە ئۆز قانۇنلىرىنى ئۆزگەرتكەندىن كېيىن ئۇلارغا خاس بولۇپ قالغان نۇقتىئىنەزەرلەر ۋە قانۇنلار ھەققىدە سۆزلىدى.

ئەپلاتون پەلسەپىسىنى تەھلىل قىلىش مۇشۇ يەردە تۈگەيدۇ.

(ئۇيغۇرچىلاشتۇرغۇچى «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە)